

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 lipca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło

SSN Maciej Pacuda (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J.K.

od decyzji Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w [...] (obecnie Szefa Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji)

o prawo do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku pozostającego w związku z pełnieniem służby wojskowej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 4 lipca 2023 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach

z dnia 17 lutego 2021 r., sygn. akt IV Ua 37/20,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

M.G.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach wyrokiem z dnia 31 lipca 2020 r. zmienił decyzję Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w [...] z dnia 6 lutego 2019 r. i przyznał odwołującemu się J.K. prawo do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku pozostającego w związku z pełnieniem służby wojskowej w wysokości odpowiadającej 30% długotrwałego uszczerbku na zdrowiu.

Sąd Rejonowy ustalił, że Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w [...] decyzją z dnia 6 lutego 2019 r. odmówił przyznania odwołującemu się prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku z 9 lipca 1969 r. podczas odbywania służby wojskowej. Zdaniem organu rentowego, nie zostały bowiem spełnione przesłanki do przyznania prawa do tego świadczenia, to jest powstanie u odwołującego się niezdolności do służby wojskowej oraz inwalidztwa I lub II grupy, jak wymagały tego obowiązujące w dacie zdarzenia wypadkowego przepisy ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (dalej jako ustawa o powszechnym obowiązku obrony), które powinny mieć zastosowanie w sprawie.

Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że odwołujący się odbywał zasadniczą służbę wojskową w Pułku Zmechanizowanym w B., w okresie od 24 października 1967 r. do 16 października 1969 r. W dniu 9 lipca 1969 r. brał udział w rozładunku amunicji na terenie jednostki wojskowej w B. Schodząc z przyczepy samochodu oparł rękę o jej burtę, która nie była zamknięta na zamek i otworzyła się pod jego ciężarem. Odwołujący się stracił wówczas równowagę i spadł z przyczepy na ziemię, na prawą rękę. W wyniku upadku doznał zwichnięcia stawu łokciowego prawego ze złamaniem kłykcia bocznego kości ramiennej prawej i głowy kości promieniowej prawej, które po wygojeniu pozostawiło znacznie ograniczoną ruchomość stawu i spowodowało długotrwały uszczerbek na zdrowiu w wysokości 30% i niezdolność do dalszej służby wojskowej.

Powołując się na tak ustalony stan faktyczny sprawy, Sąd Rejonowy uznał odwołanie za zasadne w świetle treści przepisów obowiązujących w dacie zdarzenia wypadkowego, to jest art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony. Zgodnie z tym przepisem żołnierze w czynnej służbie wojskowej, którzy podczas lub

w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych w czasie pokoju doznali wskutek wypadku uszkodzenia zdrowia powodującego niezdolność do służby wojskowej oraz inwalidztwo I lub II grupy, otrzymują - niezależnie od zaopatrzenia inwalidzkiego oraz od innych świadczeń przewidzianych w ustawie - jednorazowe odszkodowanie: 1) szeregowcy - w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera zawodowego w pierwszym stopniu podoficerskim i według stanowiska typowego dla tego stopnia; 2) podoficerowie, chorążowie i oficerowie - w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera, chorążego lub oficera zawodowego w odpowiednim stopniu wojskowym i według stanowiska typowego dla tego stopnia.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji, zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pozwolił na stwierdzenie, że odwołujący się w dniu 9 lipca 1969 r., podczas pełnienia zasadniczej służby wojskowej w jednostce w B., wykonując obowiązki służbowe, uległ wypadkowi. Na podstawie opinii biegłego lekarza ortopedy-traumatologa Sąd ustalił zaś, że skutkiem wypadku było uszkodzenie zdrowia odwołującego się polegające na zwichnięciu stawu łokciowego prawego ze złamaniem kłykcia bocznego kości ramiennej prawej i głowy kości promieniowej prawej. Ten skomplikowany uraz spowodował z kolei znaczną dysfunkcję stawu łokciowego prawego z wtórnymi zniekształceniami oraz współtowarzyszącymi zaburzeniami nerwów pośrodkowego i łokciowego prawego, z zanikami mięśniowymi, przykurczem palców prawej ręki i znacznym ograniczeniem funkcji chwytnej tej ręki, których konsekwencją była trwała niezdolność do służby wojskowej i jednocześnie zaistniały przesłanki do zakwalifikowania odwołującego się do II grupy inwalidzkiej.

Sąd Rejonowy uznał równocześnie, że na tę ocenę zdolności odwołującego się do służby wojskowej nie miało wpływu to, że po zakończeniu przez niego służby Powiatowy Sztab Wojskowy w Ł., z nieznanych względów, uznał go za „zdolnego do służby wojskowej na określonych stanowiskach”. Odwołujący się zeznał, że nie stawał wówczas na żadnym badaniu przed właściwym organem. Z opinii biegłego sądowego jednoznacznie wynikało natomiast, że stan zdrowia odwołującego się po wypadku dyskwalifikował go do odbywania służby wojskowej. Biegły zauważył przy tym, że spowodowana wypadkiem daleko posunięta dysfunkcja stawu łokciowego prawego odwołującego się nadal utrzymuje się.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach wyrokiem z dnia 17 lutego 2021 r. oddalił apelację wniesioną przez Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w O. od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Sąd Okręgowy wstępnie stwierdził, że choć apelacja trafnie zarzucała rozbieżność między treścią wyroku a jego uzasadnieniem, to apelacja nie mogła odnieść oczekiwanego rezultatu. Treść wyroku wskazywała bowiem, że Sąd pierwszej instancji zastosował w sprawie przepisy ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz.U. z 2027 r., poz. 1950, dalej jako ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r.), o czym świadczyło określenie wysokości należnego odszkodowania - w wymiarze odpowiadającym 30% długotrwałego uszczerbku na zdrowiu. W uzasadnieniu wyroku Sąd Rejonowy stwierdził natomiast, że zastosowanie w sprawie miał art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony i analizował wystąpienie przesłanek określonych w tym przepisie.

Sąd Okręgowy - po analizie zebranych w sprawie dowodów oraz stanu prawnego - uznał jednak, że zaskarżony wyrok jest prawidłowy, mimo wadliwego uzasadnienia. W opinii tego Sądu w sprawie miały zastosowanie przepisy ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., ponieważ sprawa została wszczęta pod rządami tej ustawy na skutek wniosku odwołującego się z dnia 30 listopada 2018 r., skierowanego do Wojskowego Komendanta Uzuppełnień w G. o przyznanie prawa do odszkodowania, przekazanego następnie do Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w [...].

Sąd drugiej instancji przypomniał w związku z tym, że zgodnie z art. 30 ust. 1 powołanej ustawy przepisy dotychczasowe stosuje się do spraw wszczętych przed wejściem w życie tej ustawy. Dlatego z uwagi na wszczęcie sprawy na skutek wniosku z dnia 30 listopada 2018 r., zastosowanie miała ta ustawa, a nie art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, który Sąd pierwszej instancji niezasadnie i sprzecznie z treścią wyroku wskazał jako podstawę prawną rozstrzygnięcia.

Sąd Okręgowy dodał, że zgodnie z art. 10 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. żołnierzowi, który wskutek wypadku albo choroby doznał stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, przysługuje jednorazowe odszkodowanie. Zgromadzony w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji materiał dowodowy sprawy dał

zaś podstawę do ustalenia, że odwołujący się w wyniku wypadku z dnia 9 lipca 1969 r., który się zdarzył w czasie odbywania służby wojskowej podczas wykonywania rozładunku amunicji, doznał urazu stawu łokciowego prawego podczas upadku z przyczepy. Uraz ten spowodował znaczną dysfunkcję stawu łokciowego prawego z wtórnymi zniekształceniami wraz ze współtowarzyszącymi zaburzeniami nerwów pośrodkowego i łokciowego prawego, z zanikami mięśniowymi, przykurczem palców ręki prawej i znacznym ograniczeniem funkcji chwytnej ręki. Uszczerbek na zdrowiu jest długotrwały i wynosi 30%.

Sąd drugiej instancji uznał ponadto, że wobec przyjęcia, że zastosowanie w sprawie ma art. 10 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., nie zachodziła potrzeba ustosunkowywania się do drugiego zarzutu apelacyjnego dotyczącego błędnych ustaleń faktycznych polegających na przyjęciu, że skutek wypadku z dnia 9 lipca 1969 r. odwołujący się doznał uszkodzenia zdrowia powodującego jego niezdolność do służby wojskowej oraz inwalidztwo II grupy. Przesłanką jednorazowego odszkodowania jest bowiem doznanie stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu skutek wypadku powstającego w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej (co zostało przez Sąd drugiej instancji ustalone na podstawie dowodów zgromadzonych w postępowaniu pierwszoinstancyjnego), a nie niezdolność do służby wojskowej oraz inwalidztwo II grupy.

Szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w [...] (obecnie Szef Centralnego Wojskowego Centrum Rekrutacji) wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 17 lutego 2021 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego, polegające na niewłaściwym zastosowaniu:

1) art. 10 oraz art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., przez jego zastosowanie w zakresie, w jakim Sąd Okręgowy przyjął, iż przepisy te stanowią materialnoprawną podstawę do przyznania odwołującemu się prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku z dnia 9 lipca 1969 r. pozostającego w związku ze służbą wojskową, w wysokości odpowiadającej 30% długotrwałego uszczerbku na zdrowiu, to jest przez rozstrzygnięcie o prawie do jednorazowego odszkodowania na podstawie art. 10 powołanej ustawy, który nie obowiązywał w dacie wypadku;

2) art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony obowiązującego w dacie wypadku, przez niezastosowanie tego przepisu w sprawie, a który to przepis powinien stanowić materialnoprawną podstawę ustalenia prawa do jednorazowego odszkodowania z tytułu wypadku doznanego podczas lub w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych w czasie pokoju, po spełnieniu przez odwołującego się jako byłego żołnierza w czynnej służbie wojskowej wszystkich przesłanek zawartych w tym przepisie, w szczególności przesłanki niezdolności do służby wojskowej oraz inwalidztwa I lub II grupy, które to przesłanki musiały wystąpić jednocześnie z doznanym uszkodzeniem zdrowia wskutek wypadku, aby odwołujący się mógł skutecznie nabyć prawo do jednorazowego odszkodowania, o którym mowa w wymienionym przepisie.

Powołując się na tak sformułowane zarzuty kasacyjne, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia Sądu Okręgowego w Siedlcach w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu sądowi w innym składzie, a w przypadku stwierdzenia podstaw - o uchylenie w całości również zaskarżonego orzeczenia Sądu Rejonowego w Siedlcach i przekazanie sprawy do rozpoznania temu sądowi, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i rozstrzygnięcie sprawy co do istoty stosownie do art. 398¹⁶ k.p.c. oraz o zasądzenie na rzecz skarżącego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, którym je zasądzono, do dnia zapłaty według norm przepisanych (art. 94 § 1¹ k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznawana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest uzasadniona. Jest ona oparta na założeniu, zgodnie z którym ocena skutków przebytego przez odwołującego się zdarzenia z dnia 9 lipca 1969 r. jako wypadku pozostającego w związku z pełnieniem służby wojskowej powinna być dokonywana na podstawie obowiązującego wówczas art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, a nie art. 10 (obowiązującej do dnia 22 kwietnia 2022 r. i uchylonej

ustawą z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. z 2022 r., poz. 665) ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r.

Zdaniem Sądu Najwyższego, założenie to jest trafne. Trzeba bowiem przede wszystkim podkreślić, że co do zasady ocena spornego zdarzenia, któremu odwołujący się uległ w dniu 9 lipca 1969 r., jak każdego zdarzenia prowadzącego do powstania określonych stosunków prawnych, powinna być odnoszona do obowiązującego w czasie tego zdarzenia wzorca normatywnego. Odmienny pogląd, zakładający możliwość oceny zdarzenia z dnia 9 lipca 1969 r. przez pryzmat przepisów, które wówczas jeszcze nie obowiązywały, bo weszły w życie dopiero w 2003 r., pozostaje natomiast w sprzeczności z zakazem wstecznego stosowania prawa. Zakaz taki, wynikający niewątpliwie z zasad demokratycznego państwa prawnego (por. art. 2 Konstytucji RP), wyrażają przepisy art. 3 k.c. oraz art. XXVI przepisów wprowadzających Kodeks cywilny. Odstępstwa od tych zakazów musiałyby więc wynikać ze szczególnie uzasadnionych powodów i opierać się na wyraźnym określeniu zastosowania określonego przepisu ustawy nowej do stosunków prawnych powstałych przed jej wejściem w życie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 września 2004 r., II UK 448/03, OSNP 2005 nr 9, poz. 129 oraz z dnia 13 kwietnia 2006 r., III UK 13/06, LEX nr 2527492). Wbrew odmiennemu stanowisku wyrażonemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, w ustawie z dnia 11 kwietnia 2003 r. nie ma zaś przepisu, który usprawiedliwiałby pogląd Sądu drugiej instancji, jakoby ustawę tę należało zastosować do sprawy o jednorazowe odszkodowanie będące konsekwencją zdarzenia, które nastąpiło przed wejściem w życie tej ustawy. Takim przepisem na pewno nie jest bowiem powołany przez Sąd Okręgowy (wykładany zresztą *a contrario*) art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. stanowiący, że do spraw o świadczenia należne w tytułu wypadków i chorób, które spowodowały uszczerbek na zdrowiu żołnierza bądź jego śmierć, wszczętych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe. Z przepisu tego, zgodnie z jego brzmieniem, nie wynika (a już z całą pewnością wyraźnie) możliwość stosowania ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. do stosunków prawnych powstałych przed wejściem w życie tej ustawy. Nie można również zapominać o tym, co umknęło uwadze Sądu drugiej instancji, że ustawa ta zastąpiła wcześniejszą ustawę z dnia 16 grudnia 1972 r. o świadczeniach przysługujących w razie wypadków

i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową (por. art. 32 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r.), co jest szczególnie istotne, jeśli zważyć, że już ustawa z dnia 16 grudnia 1972 r. stanowiła w art. 17, że świadczenia pieniężne w niej przewidziane przysługiwały z tytułu wypadków pozostających w związku z pełnieniem czynnej służby wojskowej, jeżeli wypadek nastąpił po dniu wejścia w życie tej ustawy (ust. 1 pkt 1) oraz że do spraw o świadczenia należne z tytułu wypadków, które nastąpiły przed dniem wejścia w życie tej ustawy, stosuje się przepisy dotychczasowe (ust. 2), a zatem art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku, mimo że przepis ten został skreślony z mocy art. 22 ust. 1 z dniem 1 stycznia 1973 r. Wypada bowiem zauważyć, że derogowany przepis z tytułu samej derogacji nie traci swej odpowiedniości normatywnej do oceny stosunków prawnych (zdarzeń prowadzących do powstania określonych stosunków prawnych) już ukształtowanych. Inne konsekwencje byłyby natomiast wyjątkiem od zasady *lex retro non agit* i dlatego musiałyby opierać się, co już wcześniej zostało wyjaśnione, na szczególnych podstawach, których w tym przypadku nie ma (por. powołany wcześniej wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2004 r., II UK 448/03). Przeciwnie, redakcja art. 30 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., a zwłaszcza jego ustępu 2, wskazuje, że ustawa ta znajdzie zastosowanie do stosunków prawnych powstałych wcześniej, ale tylko w stosunku do żołnierzy, którym przed dniem wejścia w życie tej ustawy wypłacono jednorazowe odszkodowania, a po tym dniu nastąpiło pogorszenie ich stanu zdrowia będące następstwem wypadku lub choroby, z tytułu których wypłacono już odszkodowanie.

Podsumowując ten wątek rozważań, Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że ma rację skarżący, zarzucając, że zaskarżony wyrok został wydany z naruszeniem art. 10 i art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. oraz art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony. Zdarzenie wypadkowe zaistniałe w dniu 9 lipca 1969 r. powinno bowiem być oceniane na podstawie obowiązującej wówczas regulacji art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku, zgodnie z którą żołnierze w czynnej służbie wojskowej, którzy podczas lub w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych w czasie pokoju doznali wskutek wypadku uszkodzenia zdrowia powodującego niezdolność do służby wojskowej oraz inwalidztwo I lub II grupy, otrzymują - niezależnie od zaopatrzenia inwalidzkiego oraz od innych

świadczeń przewidzianych w ustawie - jednorazowe odszkodowanie: 1) szeregowcy - w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera zawodowego w pierwszym stopniu podoficerskim i według stanowiska typowego dla tego stopnia; 2) podoficerowie, chorążowie i oficerowie - w wysokości dwunastomiesięcznego uposażenia podoficera, chorążego lub oficera zawodowego w odpowiednim stopniu wojskowym i według stanowiska typowego dla tego stopnia.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy nie uwzględnił jednak wniosku skarżącego o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy (art. 398¹⁶ k.p.c.). Jak wynikało bowiem z ustaleń faktycznych poczynionych w sprawie przez Sąd pierwszej instancji, niezakwestionowanych następnie przez Sąd Okręgowy, odwołujący się doznał w następstwie spornego zdarzenia urazu, który spowodował nie tylko jego niezdolność do służby wojskowej i długotrwały uszczerbek na zdrowiu (wynoszący 30%), ale także wystąpiły przesłanki do zakwalifikowania go do II grupy inwalidów. Kwestia ta wymaga jednakże jednoznacznego rozstrzygnięcia, podobnie jak kwestia sposobu ustalenia jednorazowego odszkodowania, jeśli by potwierdziło się spełnienie przez odwołującego się przesłanek określonych w art. 117 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, albowiem Sąd drugiej instancji, przyjmując jako podstawę prawną swojego orzeczenia art. 10 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., zaniechał odniesienia się do zarzutów apelacyjnych skarżącego dotyczących kwestii związanej z możliwością zaliczenia odwołującego się do II grupy inwalidów, co wyraźnie wyartykułował w pisemnych motywach zaskarżonego wyroku. Dlatego, opierając się na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

M.G.

[f.n]